

## Bölüm 9

### I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA JANDARMA TEŞKİLATINA YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER\*

Erol KARCI<sup>1</sup>

#### GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde jandarma teşkilatının ortaya çıkışı Zaptiye Nezareti'nin kuruluşuyla olmuştur (Türkmen, 2016: 691)<sup>2</sup>. 16 Şubat 1846'da Zaptiye Müşirliğinin kurulması ile müşirin yönetiminde bir zaptiye meclisi kurulunca zabıta işlerine bakmak için Anadolu'da ve Rumeli'de piyade ve süvari zaptiye alayları kurulmuştur. Müşirliğin emrindeki zaptiye askeri sayısının kısa sürede artması üzerine bunların nasıl yönetileceği, askeri ve mülki görevlerinin neler olduğu soruları ortaya çıkmıştır. Bu amaçla 14 Haziran 1869'da "*Asâkir-i Zaptiye Teşkilat Nizamnamesi*" yayınlanmış ve ülkenin her yerinde düzenli zaptiye teşkilatının kurulduğu ilan edilmiştir. Bu tarih bazı araştırmacılar tarafından jandarma teşkilatının kuruluş tarihi olarak benimsenmiştir. Bazı tarihçiler ise jandarma teşkilatının kuruluşunu Tanzimat Fermanı'nın ilanına hatta Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin kuruluş yıllarına kadar götürmektedir. 2002 yılında yayınlanmış olan "*Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi*" isimli eserde teşkilatın kuruluş tarihi 14 Haziran 1839 olarak verilmektedir (Türkmen, 2016: 691).

Asakir-i Zaptiye Teşkilat Nizamnamesine göre Zaptiye Müşirliği teşkilatı günümüzde jandarma ve polis teşkilatının yaptığı görevleri icra eden bir birimdir. Bu nizamnameden hareketle 1869'da çeşitli vilayetlerde zaptiye alayları kuruldu. 21 Haziran 1869'da ve 17 Mayıs 1870'de yayınlanan "*Asâkir-i Zaptiye'nin Vezâif-i Mülkiyeleri*" ve "*Asâkir-i Zaptiye'nin Vezâif-i Askeriyeleri*" isimli nizamnamelerle zaptiye askerinin hukuki durumu ve görevleri tespit edildi. Buna göre zaptiye askerleri, mülki amirlerin emir ve idaresinde görev yaptıkları bölge halkının huzur ve güvenliğini korumak için önleyici tedbirler alacak,

\* Bu çalışma, 13-15/06/2019 tarihleri arasında düzenlenen "Asayişten Cepheye: Milli Mücadelede Jandarma Sempozyumu"nda sunulan sözlü bildiri metninin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ekarci06@gmail.com

<sup>2</sup> Dünyada ve Osmanlı Devleti'nde jandarmanın tarihi kökenleri için bkz. (Lévy- Özbek, Toumarkine, 2009; Süheyl İzzet, 1341; Demircioğlu- Özcan- Yiğit, 2018; Özcan, 2013: 173-194; Koparan, 2007: 2-28).

yönetileceği de yasal düzenlemelerle ortaya konulmuştur. Bu esasların ortaya konulmasının jandarma teşkilatının kurumsal kimliğinin güçlenmesine katkı sağladığı muhakkaktır.

Bununla birlikte teşkilatın sahip olduğu silahlar ve eşyalar ile ihtiyaç duyulacak malzemelerin nasıl temin ve imal edileceği, bu eşyaların nerede depolanacağı, depoların kimler tarafından idare edileceği de yasal düzenlemelerde yer alan konular arasındadır. Ayrıca jandarma personelinin iâşesi başta olmak üzere ısınma ve aydınlanma ihtiyaçlarının hangi esaslara göre sağlanacağı, jandarma müesseselerinde kullanılacak mefruşatın nasıl tedarik ve muhafaza edileceği de belirtilmiştir.

İncelediğimiz yasal düzenlemelerden çıkan ortak netice 1914-1918 yılları arasında yapılan çalışmalar ile bir taraftan ihtiyaçlara karşı pratik çözümler üretilmeye çalışıldığı, diğer taraftan da jandarma teşkilatının kurumsal yapısının güçlendirilmesi için önemli adımlar atıldığı yönündedir.

## KAYNAKLAR

**Arşiv Belgeleri:** (Kullanmış olduğumuz arşiv belgelerinin dosya ve gömlek numaraları dipnotlarda verilmiştir)

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)
2. İrade Meclis-i Umumi (İ.MLU)
3. İrade-Dosya Usulü (İ.DUİT)
4. Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)

**Yayınlanmış Belgeler:** (Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri *MMZC*, Meclis-i Âyan Zabıt Cerideleri *MAZC* şeklinde gösterilmiştir.)

1. Meclis-i Âyan Zabıt Ceridesi, Dönem 3, Cilt 1, İçtima 2, Birleşim 13, 10 Kânunuevvel 1331 (1915), (<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MECLISIAYAN/mad03ic02c001/mad03ic02c001ink013.pdf>), Erişim tarihi: 13.08.2019.
2. Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Dönem 3, Cilt 1, İçtima 3, Birleşim 3, 12 Teşrinisani 1331 (1915), ([https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td\\_v2\\_mmb.sayfa\\_getir?sayfa=35&v\\_mecelis=61&v\\_donem=3&v\\_yasama\\_yili=ic02&v\\_cilt=c001&v\\_birlesim=003](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_mmb.sayfa_getir?sayfa=35&v_mecelis=61&v_donem=3&v_yasama_yili=ic02&v_cilt=c001&v_birlesim=003)) Erişim tarihi: 13.08.2019).

## Düsturlar:

1. *Düstur, Tertib-i Sani*, C. VII, Matbaa-ı Amire, Dersaadet, 1336.
2. *Düstur, Tertib-i Sani*, C. VIII, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928.
3. *Düstur, Tertib-i Sani*, C. IX, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928.
4. *Düstur, Tertib-i Sani*, C. X, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928.
5. *Düstur, Tertib-i Sani*, C. XI, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928.

## Gazete:

1. *Takvim-i Vekayi* (Kullanılan sayıların tarihleri ve numaraları dip notlarda verilmiştir.)

**Kitaplar ve Kitap Bölümleri**

1. Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem, 1919-1923, C. III, I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
2. Daban, Mert, “Selanik Jandarma Zâbit Mektebi (1904-1910), *Miras ve Değişim Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, Editör: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan-Yücel Yiğit, Berikan Yayınları, Ankara, 2018, ss. 139-154.
3. Demirel, Fatih, “Osmanlı Devleti'nde Jandarma Eğitimi: Selanik Vilayet Jandarma Mektepleri”, Editör: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan-Yücel Yiğit, Berikan Yayınları, Ankara, 2018, ss. 155-174.
4. Efe, Aydın, “Yarım Kalan Bir Proje: Amik Gölü'nden Akdeniz'e Vapur İşletilmesi”, *Hatay Tarihi ve Kültürü Üzerine Araştırmalar-I Mehmet Tekin Armağanı*, Color Ofset Matbaacılık, Hatay 2016, ss. 126-145.
5. *Jandarma ve Polis, Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Derleyen: Noémi Lévy, Nadir Özbek, Alexandre Toumarkine, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009.
6. Karcı, Erol, “Üsküp Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi”, *Miras ve Değişim Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, Editör: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan-Yücel Yiğit, Berikan Yayınları, Ankara, 2018, ss. 97-117.
7. *Miras ve Değişim Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, Editör: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan-Yücel Yiğit, Berikan Yayınları, Ankara, 2018.
8. Süheyl İzzet, *Jandarma Teşkilatının Elli Altıncı Sene-i Devriyesi*, Amedi Matbaası, İstanbul, 1341.

**Makaleler:**

1. Beydilli, Kemal, “II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Meşalesine Dâir”, *Osmanlı Araştırmaları IX*, Neşir Heyeti: Halil İnalıcık-Nejat Göyünç-Heath W.Lowry, İstanbul, 1989, ss. 77-99.
2. Efe, Aydın, “Mursaloğlu Mustafa Şevki Paşa (1840-1914)”, *History Studies*, Prof. Dr. Halil İnalıcık Armağanı, Mart 2013, 5/2, ss. 155-169.
3. Karaköse, Hasan, “Birinci Dünya Savaşı Başlarında Medine'de Emniyet ve Asâyişi Sağlama Çalışması ve Bir Layihâ (1914)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 57, Haziran 2018, ss. 104-116.
4. Özcan, Ahmet, “Osmanlı Devleti'nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839)”, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 53, 2013, ss. 173-194.
5. Saylak, Sevilay Aslanova, “Osmanlı-Rus İlişkilerinde Makedonya Sorunu (1885-1908)”, *Gazi Akademik Bakış*, C. 10, S. 19, Kış 2016, ss. 107-139.

**Ansiklopedi Maddeleri:**

1. Buzpınar, Ş. Tufan-Küçükaşçı, Mustafa S. , “Haremeyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 16, İstanbul, 1997, ss. 153-157.
2. Özcan, Azmi, “Otuz Bir Mart Vak'ası”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 34, İstanbul, 2007, ss. 9-11.
3. Türkmen, Zekeriya, “Jandarma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. EK-1, İstanbul, 2016, ss. 691-693.

**Sözlükler:**

1. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.
2. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.

3. Parlatır, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006.
4. Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007.

**Tez:**

1. Necdet Koparan, *Türk Jandarma Teşkilatı (1908-1923)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yavuz Ercan, Ankara, 2007.v